

УДК 378.145

DISTANCE LEARNING OF STUDENTS AS A CHALLENGE FOR THE OVERALL EDUCATIONAL PROCESS

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ ЗВО – ВИКЛИК ДЛЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ЦІЛОМУ

Ridel T. M. / Рідель Т.М.

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor / к. пед. наук, доцент

кафедри іноземних мов

0000-0002-6980-7975

Sumy National Agrarian University, Sumy, Herasyma Kondratieva Str., 160, 40021

Сумський національний аграрний університет, вул.Герасима Кондратьєва, 160, 40021

Анотація. У статті розглядається проблема організації дистанційного навчання в умовах невизначеності та вимушеного переходу викладачів і студентів до онлайн взаємодії. Ситуація, що виникла, розглядається як природний експеримент, в якому опинилася система освіти, що потребує осмислення його результатів на певному етапі. Проведено теоретичний аналіз найбільш популярних технологій організації дистанційного навчання, що впроваджуються в українських університетах у нинішніх умовах (пандемія коронавірусу та повномасштабне вторгнення Росії на територію України) та критично оцінено отримані первинні результати щодо готовності системи дистанційного навчання до переходу в нову цифрову освітню реальність. До виявлених проблем дистанційного навчання включають: недостатній рівень цифрової толерантності викладачів та відсутність у них необхідних компетенцій; психоемоційна нестабільність учасників онлайн взаємодії; низька навчальна мотивація та рівень практичних навичок студентів; відсутність універсальної цифрової платформи для організації діяльності всіх учасників навчального процесу. Окреслено перспективи вирішення вищезазначених проблем та визначено пріоритетні напрями вдосконалення цієї форми освіти, а саме: технологічний напрям (формування у викладачів умінь створювати онлайн-курси та ефективно поєднувати функції різних цифрових платформ); методичний напрям (формування комплексу професійних та особистісних якостей, необхідних для ефективного вирішення професійних завдань та розширення набору методів і засобів організації діяльності студентів з урахуванням умов онлайн-взаємодії); психолого-педагогічний напрям (формування комплексу професійно-особистісних якостей, необхідних для умов онлайн взаємодії); психологічний вимір (усвідомлення викладачами

необхідності самовдосконалення у сфері цифрових технологій та формування інтересу до навчання і задоволеності процесом і результатами дистанційного навчання у студентів). Виявлені напрями розглядаються як ризики, врахування яких в освітній діяльності дозволить зробити процес дистанційного навчання гнучким та керованим.

Ключові слова: *цифрова дидактика, умови невизначеності, готовність, дистанційні технології навчання, напрями вдосконалення онлайн взаємодії.*

Вступ.

Зберігаючи свої основні принципи, але трансформуючи їх відповідно до розвитку науки і суспільства, традиційна дидактика поступово витісняється цифровою дидактикою. Цей перехід зумовлений:

- розвитком цифрових технологій, що формують сучасне освітнє середовище;
- специфікою сучасного покоління студентів;
- вимогами постіндустріального суспільства до особистісних і професійних компетентностей своїх громадян;
- збільшенням кількості ризиків виникнення непередбачуваних ситуацій, що вимагають прийняття екстрених рішень.

Цифрова дидактика передбачає повну трансформацію елементів освітнього процесу [6, 8, 9, 11, 14, 17, 18, 19, 20, 23], однією з форм навчання в якій є дистанційне навчання, що реалізується за допомогою специфічних засобів інтернет-технологій. Ця форма навчання стала частиною освітньої практики у зв'язку з пандемією коронавірусу [10, 15, 16, 21].

Ситуацію, що склалася, можна розглядати як природний експеримент, в якому опинилася система освіти, і ми намагаємося осмислити накопичений досвід організації дистанційного навчання студентів за цей період.

Теоретичний аналіз наукових праць, присвячених дослідженню окресленої проблеми та оцінці перших результатів тотального переходу на дистанційне навчання [10, 16, 22], дозволяє визначити проблемне поле дослідження, метою якого є виявлення ризиків, можливостей та пріоритетних напрямів удосконалення дистанційного навчання.

Критична оцінка досвіду організації дистанційного навчання дає можливість структурувати цей процес, нейтралізувати негативні моменти, і, як наслідок, підвищити якість освіти та рівень задоволеності всіх суб'єктів освітнього процесу його результатами.

Завдання дослідження включають:

- оцінку можливостей дистанційного навчання в заміні традиційного навчання;
- визначення ризиків, пов'язаних з усталеною практикою дистанційного навчання.

Основна частина.

Аналіз проблеми дистанційного навчання та специфіки його організації [5, 6, 8, 9, 10, 13, 14, 16, 17, 18, 19, 20] дозволяє зробити висновок про відсутність єдиного погляду на його зміст і структуру. У результаті вивчення теорії та практики дистанційного навчання [10, 11, 16, 20] можна виділити наступні напрямки, що потребують уваги:

1. Формування готовності викладачів вищої школи до дистанційного навчання.

а). «Цифрова толерантність» [1] – проявляється у позитивному сприйнятті викладачем специфіки нового покоління; у прийнятті цифрових технологій як невід'ємної реальності сучасного світу; у вдосконаленні своїх цифрових навичок як усвідомленої потреби.

Опора на цифрові блуми [6, 19] дозволяє оперувати цифровими інструментами, вибір яких безпосередньо залежить від складності завдань, що вирішуються, та компетентностей, що формуються.

Успішна діяльність в умовах переходу до цифрової дидактики вимагає від викладача оволодіння такими особистісними та професійними якостями [1, 5, 11, 16, 20]:

- здатність бути доступним 24 години на добу;
- концентрація на освітніх потребах студента, підтримка його індивідуальної траєкторії навчання та розвитку;

- прийняття необхідності саморозвитку в галузі цифрової грамотності;
- здатність до інтеграції педагогічної та цифрової компетентностей;
- здатність оперативно вирішувати професійні завдання на високому рівні складності;
- здатність критично осмислювати інформацію та здійснювати аналіз на основі релевантних даних [1].

б). Технологічна грамотність: вміння створювати онлайн-курси, працювати з різними освітніми платформами.

Дослідження серед викладачів університетів з науковим ступенем показало низький рівень володіння дистанційними технологіями (3,2 бали з 5 можливих). Кожен четвертий респондент жодного разу за останні три роки не користувався послугами дистанційного відеозв'язку [2].

Досвід використання освітнього контенту для організації онлайн-занять зі студентами був відсутній у 65% викладачів. До кінця першого місяця вимушеного переходу на дистанційне навчання 95% викладачів вже досить успішно використовували у своїй професійній діяльності додатки Microsoft Teams та Zoom [4].

Однак цей успіх є досить умовним, оскільки в більшості випадків робота викладачів була формалізованою і залежала від їхньої технологічної грамотності. Використання презентацій, що супроводжувалися коментарями викладачів, стало найпоширенішою формою викладання. Викладачі не володіли компетенціями створення педагогічного дизайну онлайн-курсу, його методичного обґрунтування та наповнення навчальним контентом.

Оцінювання діяльності викладачів у контексті моделі SAMR [8, 12] показало, що серед визначених рівнів найчастіше використовувалися «заміщення» та «акумуляція», тоді як рівні «модифікація» та «трансформація» або не використовувалися, або використовувалися частково.

2. Організація якісної взаємодії учасників освітнього процесу на основі можливостей цифрових платформ.

Особливістю дистанційної роботи стало використання різних платформ [4, 15, 22], освоєних у різні періоди. Досвід роботи з платформою Moodle дозволив викладачам завантажувати необхідні робочі матеріали, організовувати інтерактивну зону та перевіряти результати самостійної роботи студентів.

Ознайомлення з платформою Google Meet відбувалося у стислі терміни, а її функції, такі як проведення відеоконференцій, читання лекцій та показ презентацій онлайн, організація групової роботи, використання дошки, демонстрація відеоконтенту, тестування, спілкування тощо поступово почали використовуватися.

Платформа Zoom також добре зарекомендувала себе в організації роботи зі студентами. Щоправда, викладачі використовували її для організації короткострокових зустрічей зі студентами за власною ініціативою.

Поєднання можливостей різних платформ у дистанційній роботі виявилось найбільш ефективним. Така інтеграція була необхідністю через різний рівень готовності користувачів до роботи з усіма доступними функціями та інструментами. Важливо, що в таких ситуаціях активізуються процеси людської психіки, а швидкість навчання та його якісне наповнення зростають.

Досвід використання різних платформ змусив дійти висновку про необхідність розробки універсальної платформи, яка б задовольняла потреби та запити всіх учасників освітнього процесу (технологічний аспект).

Крім того, при організації освітньої діяльності важливо враховувати ключові ідеї сучасних педагогічних підходів і практик (коннективізм, дизайн-мислення та Peeragogy) [5, 7, 9, 13, 14, 17, 23], орієнтованих на ефективне взаємне навчання через цифрові середовища та онлайн-навчання, а також на розвиток співпраці та креативності, де особистість людини знаходиться в центрі кожного процесу (методологічний аспект).

3. Формування емоційної стійкості у студентів та викладачів в умовах дистанційного навчання.

Збільшилася частка самостійної роботи студентів, що ускладнило життя як студентів, так і викладачів. Слуховий та зоровий аналізатори стимулюються

щонайменше 6 годин на день, що призводить до хронічної втоми, невпевненості, відчуття незахищеності та емоційної нестабільності в учасників освітнього процесу [3].

В результаті дистанційного навчання 87% викладачів висловили думку, що краще проводити заняття очно, а 67% викладачів негативно сприйняли можливу необхідність працювати дистанційно у 2020-2021 навчальному році [2].

«Більшість студентів демонструють середній та низький рівень суб'єктивного благополуччя та середні й низькі інтегральні характеристики задоволеності дистанційною роботою» [3]. Цей висновок зумовлений соціально-психологічними факторами, що характеризують суб'єктивне благополуччя: інтересом до дистанційного навчання, задоволеністю умовами дистанційної роботи, взаємовідносинами з одногрупниками, взаємодією з викладачами, цінністю високих оцінок за виконану роботу, задоволеністю умовами праці, рівнем професійної відповідальності викладачів [3].

З одного боку, можливості дистанційного навчання дозволяють отримати швидкий зворотній зв'язок. З іншого боку, студенти неохоче проявляють активність, неможливо зрозуміти, як аудиторія сприймає викладача та подану навчальну інформацію, хто з учасників залучений до активності, а хто приєднався до групи формально. Це призводить до труднощів в організації дискусій.

Монотонний фон, досить примітивні методи дистанційного навчання, його недостатня емоційність викликають неприйняття серед екстравертів, людей з інтуїтивним мисленням, творчих та активних особистостей. З процесу навчання зникає суб'єктно-діяльнісна складова. Втрачається «клубний» характер навчання [22].

Викладачі відзначають, що високомотивовані студенти проявляли найбільшу активність в середовищі онлайн-навчання. Безсумнівною перевагою стало збільшення відвідуваності онлайн-занять, пов'язане з можливістю долучитися до навчального процесу у дистанційному форматі з будь-якого пристрою, що має доступ до Інтернету, з будь-якого місця.

Висновки.

Традиційна освіта вже не відповідає повною мірою реаліям і викликам сучасного світу. Цифрові технології розглядаються як ресурс для підвищення якості освіти. Дистанційне навчання формує в усіх його учасників низку необхідних компетенцій: аналіз можливостей і вибір найбільш підходящих форм і методів взаємодії для вирішення проблемних завдань; емоційна стійкість як результат роботи з інформацією, що постійно змінюється, в умовах невизначеності.

До основних ризиків усталеної практики дистанційного навчання в університетах можна віднести цифрову толерантність та технологічну і методичну грамотність викладачів; ступінь прийняття умов навчання та задоволеність якістю освітнього процесу в дистанційній формі; психологічну стійкість процесу в дистанційній формі; психоемоційну стійкість учасників онлайн-взаємодії; підтримку високого рівня когнітивної активності учасників онлайн взаємодії; підтримання високої пізнавальної мотивації; формування практичних навичок у студентів.

Перспективою подальших досліджень ми вбачаємо роботу з виявленими ризиками та вивчення проблеми готовності (психологічної, методичної та технологічної) всіх суб'єктів освітнього процесу до переходу у формат дистанційного навчання; розробку навчального контенту для повноцінної онлайн-взаємодії зі студентами; удосконалення цифрових платформ з точки зору підвищення їх універсальності для учасників дистанційного навчання.

Література:

1. Алексеева С. Дидактика в умовах інформатизації освіти // Академічні студії. Серія «Педагогіка». – Луцьк: Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, 2021. – № 4. – Ч.1. – С. 25-30. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/730414>
3. Аналітична довідка щодо тенденцій організації дистанційного навчання у закладах вищої освіти у 2021-2022 н.р. в умовах воєнного стану.

https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2023/01/ANALITICHNA-DOVIDKA-ZVO_12.06.pdf

3. Жигайло Н., Шолубка Т. Формування психологічної стійкості студентів ЗВО під час війни // Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки. 2022. - Випуск 14. - С. 3-14. http://psy-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/14_2022/1.pdf

4. Матеріали науково-практичної конференції з міжнародною участю «Актуальні питання підвищення якості освітнього процесу» присвяченої 30-річчю Незалежності України. м. Яремче, 24 вересня 2021 р.

https://ifnmu.edu.ua/images/diyalnist_universitetu/konferencii/2021/yakist_osviti/%D0%9C%D0%B0%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%B0%D0%BB%D0%B8%20%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%97%20%D0%90%D0%BA%D1%82%D1%83%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%20%D0%BF%D0%B8%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%BF%D1%96%D0%B4%D0%B2%D0%B8%D1%89%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D1%8F%D0%BA%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96%20%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%BD%D1%8C%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%86%D0%B5%D1%81%D1%83%20%D0%86%D0%A4%D0%9D%D0%9C%D0%A3%20%D0%AF%D1%80%D0%B5%D0%BC%D1%87%D0%B5%202021_.pdf

5. Amadó M. Design thinking // B-SMART: Connecting University & Business. OmniaScience, Barcelona 2020. P. 15-34. <https://doi.org/10.3926/oms.402-2>

6. Carreño I.G. La taxonomía de Bloom digital y el aprendizaje colaborativo: propuesta de web quest. The taxonomía de Bloom Digital e aprendizaje colaborativo // Challenge 2019. Conferencia Internacional de TIC en la Educación, Universidad de Minho, May 2019, Braga, Portugal.

https://www.researchgate.net/publication/332781531_La_taxonomia_de_Bloom_digital_y_el_aprendizaje_colaborativo_propuesta_de_web_quest_The_taxonomia_de_Bloom_Digital_e_aprendizado_colaborativo

7. Combelles A., Ebert C., Lucena P. IEEE Software, 37(2), 2020. P. 21-24.

<https://doi.org/10.1109/MS.2019.2959328>

8. Floris F.D., W.A. Renandya W.A. English Teaching Professional, 120, 2019. P. 55-57.

9. Glassner A., S. Back S. Connectivism: Networks, Knowledge, and Learning // Exploring Heutagogy in Higher Education. - Springer, Singapore, 2020.
https://doi.org/10.1007/978-981-15-4144-5_3

10. Grant B., Dutton W.H., Lefkowitz J. SSRN Electronic Journal. Accessed on: December 16, 2020. [Online]. <https://ssrn.com/abstract=3522083>

11. Gyurova V. Why only pedagogical competence is not enough for the 21st-century teacher? Sofia University St. Kliment Ohridski, Sofia, 2018.
<https://doi.org/10.15547/PF.2018.017>

12. Handina H., Rochintaniawati D., Nugraha I. Students' Environmental Awareness in Learning Environmental Pollution Using Instagram-mediated SAMR Model // Proceeding of the 7th Mathematics, Science, and Computer Science Education International Seminar, MSCEIS 2019, 12 October 2020, Bandung, West Java, Indonesia. <http://dx.doi.org/10.4108/eai.12-10-2019.2296342>

13. Lim C.L., Ab Jalil H., Ma'rof A.M., Saad W.Z. Assisting Peer Learning Performance Using Online Collaborative Tools in Virtual Learning Environments // Preparing 21st Century Teachers for Teach Less, Learn More (TLLM) Pedagogies. IGI Global, Hershey, PA, 2020. <https://doi.org/10.4018/978-1-7998-1435-1.ch007>

14. Mcluskie P., Dewitt S. Design Thinking pedagogy and enterprise education // Abstracts and Conference Materials for the 14th European Conference on Innovation and Entrepreneurship ECIE-2019, University of Peloponnese, 19-20 September 2019, Kalamata, Greece. <https://doi.org/10.34190/ECIE.19.138>

15. OECD, learning remotely when schools close: How well are students and schools prepared? Insights from PISA (Organisation for Economic Co-operation and Development, Paris, 2020). Accessed on: December 16, 2020. [Online]. <https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/learning-remotely-when-schoolsclose-how-well-are-students-and-schools-prepared-insights-from-pisa-3bfda1f7/>

16. Oranburg S. Distance Education in the Time of Coronavirus: Quick and Easy Strategies for Professors. Duquesne University School of Law, Research Paper No. 2020-02. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3553911>
17. Ouhirir S., Lotfi S., Talbi M. International Journal of Emerging Trends in Engineering Research, 7(11), 2019. P. 576-583.
<https://doi.org/10.30534/ijeter/2019/287112019>
18. Talreja R.A. Understanding TPACK of Preservice Teachers (Bombay Teachers Training College, Mumbai, 2020). Accessed on: December 16, 2020. [Online].
https://www.researchgate.net/publication/342159236_Understanding_TPACK_of_Preservice_Teachers
19. Thusi N., Costa K. Adapted New Blooms Taxonomy, 2020.
<https://doi.org/10.13140/RG.2.2.24384.35845>
20. Tondeur J. Teach 21st: From TPACK to Teacher Design Teams // Teach 21st, 29 November 2019, Oslo, Norway. <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.24699.46880>
21. UNESCO, COVID-19 Impact on Education. Accessed on: December 16, 2020. [Online]. <https://en.unesco.org/COVID19/educationresponse>
22. Vandivier J. New Digital Education as the Market Solution to the Student Debt Crisis, 2020. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3530647>
23. Wrigley C., Straker K. Innovations in Education and Teaching International, 54(4), 2015. P. 374-385. <https://doi.org/10.1080/14703297.2015.1108214>

Abstract. *The article examines the problem of organizing distance learning in conditions of uncertainty and the forced transition of teachers and students to online interaction. The situation that has arisen is considered as a natural experiment in which the education system found itself, which needs to understand its results at a certain stage. A theoretical analysis of the most popular technologies for the organization of distance learning implemented in Ukrainian universities in the current conditions (coronavirus pandemic and full-scale invasion of Russia on the territory of Ukraine) was carried out, and the primary results obtained regarding the readiness of the distance learning system for the transition to the new digital educational reality were critically evaluated. The identified problems of distance learning include: insufficient level of digital tolerance of teachers and their lack of necessary competencies; psycho-emotional instability of participants in online interaction; low educational motivation and level of students' practical skills; lack of a universal*

digital platform for organizing the activities of all participants in the educational process. Prospects for solving the above-mentioned problems are outlined and priority directions for improvement of this form of education are defined, namely: technological direction (training of teachers in the ability to create online courses and effectively combine the functions of various digital platforms); methodical direction (formation of a set of professional and personal qualities necessary for the effective solution of professional tasks and expansion of the set of methods and means of organizing students' activities taking into account the conditions of online interaction); psychological and pedagogical direction (formation of a complex of professional and personal qualities necessary for the conditions of online interaction); psychological dimension (teachers' awareness of the need for self-improvement in the field of digital technologies and formation of interest in learning and satisfaction with the process and results of distance learning among students). The identified directions are considered as risks, the consideration of which in educational activities will make the distance learning process flexible and manageable.

Key words: *digital didactics, conditions of uncertainty, readiness, distance learning technologies, directions for improving online interaction.*

Стаття надіслана: 19.09.2023 р.

© Рідель Т.М.